

Vladimír Nálevka

horké krize

studené války

VYŠEHRA D

úspěšnou ofenzívu na východě Zairu, jeho oddíly prošly postupně celou zemí a 17. května 1997 vstoupily do hlavního města Kinshasy. Těžce nemocný Mobutu odešel do exilu v Maroku, kde 7. září zemřel na rakovinu prostaty. Jedno z prvních rozhodnutí nově jmenovaného prezidenta Kabily se týkalo návratu k původnímu názvu země. Zaire se opět stalo Kongem. (V polovině ledna 2001 byl L. D. Kabila zavražděn svým osobním strážcem a novým prezidentem se stal jeho syn Joseph.)

Šestidenní válka

V polovině šedesátých let byl pro Egypt a Sýrii nový válečný konflikt s Izraelem ventilem kumulovaného vnitřního napětí. Oba státy se snažily prokázat svou vůdčí roli v panarabském hnutí; odtud plynula i demonstrativní podpora palestinskému hnutí, které se tak dostalo do silového pole Káhiry a Damašku. Oba vlivné arabské státy měly také úzkou vazbu k Sovětskému svazu. Výměnou za rozsáhlé dodávky zbraní Rusové získali námořní základny v Marsa Matrúh a Sidí Baráni ve Středomoří a Kusejra v Rudém moři.

Již v listopadu 1956 se v Gaze zformovala palestinská studentská skupina, která o dva roky později přesídlila do Kuvajtu. Zde se přetvořila v organizaci Al-Fatah, jejíž vojenskou složkou se v roce 1963 stala Al-Asífa (Bouře), která měla iniciovat partyzánskou válku v Izraeli. V červnu 1964 byla na prvním zasedání Palestinské národní rady v Jeruzalémě založena Organizace pro osvobození Palestiny (OOP). Ta se stala integrujícím centrem již existujících organizací, jako Arabské osvobozené fronty, Demokratické fronty pro osvobození Palestiny, Al-Fatahu, aj. Programovým cílem OOP bylo zničení Izraele a vytvoření palestinského státu. Prvním předsedou OOP se stal Ahmed Šukeiri, jehož výzvy k zahánání Židů do Středozemního moře byly přijímány v palestinském prostředí s bouřlivým souhlasem.

V Izraeli zvítězila v parlamentních volbách v roce 1961 sociálně demokratická strana MAPAJ, ta se posléze spojila s levicově orientovanou sionistickou stranou MAPAM, čímž vznikl politický blok MAARACH. O dva roky později rezignoval David Ben-Gurion, odešel na odpočinek do kibucu v Negevu a ministerským předsedou se stal Levi Eškol. Jeho přispěním získal Izrael preferenční dohodu s Evropským hospodářským společenstvím.

Napětí mezi Izraelem a jeho arabskými sousedy gradovalo v prvních měsících roku 1967. Syřané, kteří 4. listopadu 1966 podepsali s Egyptem

Izraelský premiér David Ben-Gurion a spolkový kancléř Konrad Adenauer výrazně přispěli k poválečnému smíření mezi Židy a Němci.

dohodu o válečné spolupráci, navenek prezentovanou jako závazek společné obrany, pravidelně dělostřelecky ostřelovali z Golanských výšin Horní Galileu a údolí Jordánu. Relativně klidná prozatím zůstávala hranice s Egyptem, neboť Násir byl angažován v občanské válce v Jemenu. V dubnu 1967 se nad Golanami rozhořel letecký souboj mezi izraelskými a syrskými stíhačkami. Izraelci sestřelili šest syrských strojů. Damašek okamžitě žádal Káhiru o naplnění litery listopadové dohody o společné obraně. Násir prozatím reagoval pouze slovními protesty, ale postupně koncentroval na Sinaji značnou vojenskou sílu.

Izraelská vojenská doktrína – vzhledem ke geopolitické situaci státu – preferovala preventivní ozbrojenou akci. Tel Aviv nemohl pasivně čekat na první úder, zvláště když Mosad doložil přípravu masivního útoku ve smyslu konečného účtování s Izraelem. Proto Eškolova vláda požádala Kneset o volnou ruku při realizaci tzv. politiky velké síly vůči arabským zemím, což v praxi znamenalo bianco směnku pro preventivní válku.

V polovině května požádala egyptská vláda velení vojsk OSN o stažení modrých příleb z kontrolních stanovišť na linii příměří z listopadu

1956. OSN respektovala původní dohodu a odvolala své pozorovatele. Poté se na Sinaj začaly přesunovat tři egyptské tankové divize. Ráno 20. května obsadili egyptští výsadkáři strategicky významný Šarm aš-Šajch na jižním cípu Sinajského poloostrova a Káhira vyhlásila blokádu Arabského zálivu a Tiranské úžiny. Eškolova vláda reagovala na uzavření této životně důležité vodní cesty prohlášením, které kvalifikovalo vyhlášení blokády jako vojenský útok. Izraelský ministr zahraničí Abba Eban odletěl přes Paříž a Londýn do Washingtonu. Oficiálně zajišťoval reakci západních mocností na uzavření Arabského zálivu, ve skutečnosti však sondoval možné přístupy k připravované izraelské válečné akci, která byla nyní legitimována zablokováním zálivu. Reakce byly různorodé. Generál de Gaulle sice prohlásil, že Francie přirozeně nedovolí zničení Izraele, ale na druhé straně nesouhlasil s izraelským útokem. Následně také omezil dosavadní vojenskou pomoc Tel Avivu. V Londýně naopak souhlasili, ale upozornili Abbu Ebana, že finální rozhodnutí je v rukou Bílého domu. Prezident Lyndon Johnson sdělil izraelskému ministrovi zcela otevřeně, že „Tel Aviv musí jednat okamžitě a účinně, neboť v případě jakékoli prodlevy bude do konfliktu vtažen Sovětský svaz“. Abba Eban poté mohl na zasedání své vlády dne 27. května oznámit, že zahájí-li Izrael vojenskou operaci, bude mít diplomatickou, politickou i materiální podporu Spojených států.

V arabských zemích vládla válečná nálada, jejíž tón udával Egypt, který vedle listopadového paktu se Sýrií uzavřel 30. května obdobnou dohodu o společné obraně s Jordánskem, kterou osobně signovali Násir a král Husajn. (Ještě před popisem této dohody byl jordánský panovník pro Káhiru hašemitskou děvkou.) K vojenskému trojúhelníku Egypta, Sýrie a Jordánska se 4. června připojil i Irák. Leitmotivem halasné propagandy bylo zahánání Židů do moře a zničení – jednou provždy – izraelského státu.

Mezitím byla v Izraeli vytvořena vláda národní jednoty v čele s dosavadním ministerským předsedou Levim Eškolem. Ministrem obrany se stal generál Moše Dajan, který získal první válečné zkušenosti již v druhé světové válce a od roku 1945 náležel k předním velitelům Hagany.

Nad ránem 5. června 1967 zničily izraelské vzdušné síly, kterým velel generálmajor Mordechaj Hod, většinu egyptského vojenského letectva, a to ještě na jeho základnách. Později bylo obdobným způsobem zlikvidováno i jordánské a syrské letectvo. Krátce po osmém zaútočily na

Izraelští výsadkáři u Zdi nářků. Po šestidenní válce v r. 1967 byla posvátná místa judaismu opět v židovských rukou.

Sinaji izraelské pozemní síly. Velitel jižního vojenského okruhu generálmajor Ješajahu Gaviš disponoval třemi divizemi generálů Jisraela Tala, Abrahama Joffeho a Ariela Šarona. Prvním cílem útoku byla křižovatka Abu Agheila s opevněným prostorem Um Kataf. Bleskové dobytí Um Katafu kombinovanou akcí pozemních a výsadkových sil vešlo do učebnic taktiky snad na všech světových vojenských školách. Průlom na Sinaji skončil 8. června obsazením východního břehu Suez a vyřazením kanálu z provozu. Izraelští výsadkáři neohroženého rváče Ariela Šarona se již 5. června zmocnili strategických bodů na Sinaji, především průsmyků Mitla a Džiddí a v dalších dvou dnech pozemní jednotky a letectvo zničily většinu egyptských tanků na poloostrově. Námořnictvo ovládlo Arabský záliv a parašutisté se zmocnili Šarm aš-Šajchu. Zcela demoralizovaná egyptská armáda ustoupila ve zmatku a prakticky beze zbraní na západní břeh Suez.

Dne 6. června zahájil generálmajor Uzi Narkiss ofenzívu na jordánské frontě. Jeho úkolem bylo zmocnit se jeruzalémského Starého města a posléze i celého západního břehu Jordánu. Narkissovou údernou silou byla mechanizovaná brigáda plukovníka Ben Ariho a výsadkáři plukovníka Mordechaje Gura. Proti nim stála kvalitní Arabská legie. Již 7. června pronikli Gurovi muži Lví branou a po Via Dolorosa postupovali k Chrámové hoře. Zanedlouho stanuli u Zdi nářků a hlavní polní rabín izraelské armády Šlomo Goren troubením na šofar zvěstoval celému Izraeli, že svatá místa judaismu jsou opět v rukou Židů.

Na syrském směru ovládly izraelské tanky generála Davida Elazara v tuhém střetu Golanské výšiny a 10. června si otevřely cestu na Damašek. Arabské státy byly v průběhu čtyř dnů poraženy a vlády Egypta a Jordánska se obrátily na OSN se žádostí o zprostředkování příměří. Izrael také okamžitě přijal výzvu Rady bezpečnosti k zastavení palby. Válka formálně skončila 10. června. Vítěz obsadil Sinajský poloostrov, uvolnil Akabu, obsadil pásmo Gazy, západní břeh Jordánu s Jeruzalémem a Golany, čímž výrazně posílil své strategické postavení a získal i vojensky hajitelné hranice. Stínem tohoto velkého úspěchu bylo znásobení počtu palestinských uprchlíků a jejich trvalá traumatizace, která byla živnou půdou pro politický terorismus.

Průběh války a katastrofální situace tří arabských zemí byly bezprostředním podnětem k rychlému svolání porady nejvyšších stranických a vládních představitelů států sovětského bloku a Jugoslávie. Sešli se 9. června 1967 v Moskvě. Sovětská politika se snažila poskytnout arab-

Zajatí egyptští vojáci v šestidenní válce ukončili Násirův sen o vedoucí roli v arabském světě.

ským spojencům, zvláště Egyptu a Sýrii, maximální vojenskou a diplomatickou pomoc, ale souběžně usilovala o udržení konfliktu v rámci blízkovýchodního regionu. Všichni účastníci porady kritizovali vojenskou neschopnost arabských armád, odmítli Násirův postup před vypuknutím konfliktu a rozhodně nesouhlasili s myšlenou likvidace Izraele. Brežněv se zmínil i o škodlivém vlivu Číny a Castrovy Kuby v arabském světě.

V závěru summitu bylo přijato společné prohlášení o situaci na Blízkém východě. Dokument nepodepsali Rumuni, kteří odmítli označit Izrael za agresora. Po skončení porady přerušili signatáři prohlášení diplomatické styky s Tel Avivem. Druhé setkání vládnoucí elity socialistických zemí se uskutečnilo ve dnech 11. a 12. července 1967 v Budapešti. Scházela rumunská delegace. Brežněv shrnul dosavadní výsledky politické a hospodářské aktivity socialistického společenství – ukončení války, zastavení izraelského postupu, odvrácení pádu tzv. pokrokových režimů v Egyptě, Sýrii a v Alžírě, poskytnutí vojenské

pomoci. Sověti i nadále prosazovali politické řešení konfliktu a odmítali arabské představy o ozbrojené revanši. Leonid Brežněv v této souvislosti informoval své kolegy o Násirově návrhu na uzavření sovětsko-egyptského vojenského paktu. Moskva tuto iniciativu odmítla. Finální komuniké opět zdůraznilo nutnost politického řešení sporu. „Arabské státy se musí vzdát svého cíle, tj. likvidace Izraele, a měly by souhlasit s ukončením válečného stavu.“ Na třetí poradě, která se konala 16. listopadu 1967, vyjádřil Brežněv své zklamání z reakcí arabských zemí, které nevyužily nabídek OSN k zprostředkování mírového jednání.

O výsledcích své blízkovýchodní mise referoval Tito. Násirovi zcela jasně tlumočil sovětské stanovisko: „Bylo by nereálné očekávat přímou sovětskou angažovanost v lokální válce na Blízkém východě. Mohlo by to vést k válce širších rozměrů. Každá myšlenka na válečné řešení je avanturistická a škodlivá pro skutečné zájmy Arabů.“

Přes toto varování se Násir snažil o obnovu ozbrojené konfrontace s Izraelem a do své smrti v roce 1970 vedl tzv. opotřebovací válku, která přiměla Tel Aviv vybudovat podél celého východního břehu Suezského kanálu tzv. Bar Levovu linii. Na místní egyptské útoky na Suez odpovídal Izrael tvrdými leteckými útoky proti egyptským městům.